

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмेўлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 46 (1509) 18 ЛІСТАПАДА 2020 г.

Гарадзенскае беларускамоўнае выданне прызнана лепшым рэгіянальным медыем

Беларускамоўнае выданне з Гарадні Hrodna.life па выніках конкурсу Асацыяцыі выдаўцоў рэгіянальных медыя прызнана лепшым рэгіянальным медыем Беларусі. Пра адметнасці конкурсу распавядзе рэдактар Hrodna.life Аляксей Шота:

- Атрымліваецца, мы ўзялі самую галоўную ўзнагароду сярод і друкаваных газет, і інтэрнэт-сайтаў. Было 13 удзельнікаў, 13 рэгіянальных медыяў удзельнічала ў конкурсе, 96 журналістамі і амаль 300 матэрыялаў. Акрамя галоўной ўзнагароды мы яшчэ ўзялі 8 дыпломаў і першыя месцы ў розных намінацыях.

Адным з пераможцаў гэтага конкурсу стаў вядомы журналист Гарадні Руслан Кулевіч, які, па словах Аляксея Шоты, паказаў на сваіх фота гістарычную рэканструкцыю падзеі Халакосту ў Гарадні:

- Гэта быў фотарэпартаж з такой маўклівай акцыі памяці, прысвечанай Халакосту ў Гарадні, гісторыя гарадзенскага гета.

Гэта быў марш даволі вядомых гарадзенскіх акцёраў - Васіля Калача і яго калег з тэатра "Гіксаген". Яны прыйшліся па вуліцы Савецкай, ад Віленскай да вялікай сінагогі ў строях эпохи, з напытымі жоўтымі зоркамі Давіда, рэканструючы ўваход габрэйу у гета, калі іх сагналі туды ў 1941 годзе.

Для гарадзенскага выдання

перамога ў конкурсе Асацыяцыі выдаўцоў рэгіянальных медыяў - не адзінае прызнанне 2020 года. Hrodna.life таксама сёлета атрымаў высокія адзнакі ў маніторынгу выканання прафесійных стандартоў MediaIQ.

Беларуская
Радыё Рацыя.
Фота: hrodna.life.

Журналіст Hrodna.life Руслан Кулевіч атрымаў прэмію Ядкоўскага

Руслан Кулевіч атрымаў прэмію Ядкоўскага-2020. Яе ўручылі тым, хто ўнёс значны ўклад у вывучэнне або папулярызацыю гісторыі Гарадні. У мінулым годзе ён быў намінантам на гэту прэмію.

Руслан Кулевіч - краязнавец, абаронца гістарычнай спадчыны, аўтар дзвюх кніг, былы ваенны разведчык, спартсмен. Займаецца зборам вусных успамінаў гарадзенцаў. У 2019 годзе выйшла яго кніга "Горад адзін, успаміны розны", у 2020 - "Гісторыі з гродзенскіх вуліц" з гісторыямі пажылых гарадзенцаў і іх успамінамі пра Гарадню пачатку 20 стагоддзя.

Премія імя Юзафа Ядкоўскага заснована ў 2012 годзе гарадзенскімі гісторыкамі. Штогод яе ўручылі тым, хто ўнёс значны ўклад у вывучэнне або папулярызацыю гісторыі Гарадні,

а таксама паспрыяў захаванню прыроднай і гістарычна-культурнай самабытнасці Гарадні і рэгіёна. У розны час прэмію атрымлівалі вядомыя гісторыкі і краязнавцы: Андрэй Вашкевіч, Алесь Госцей, Таццяна Касатая, Віктар Саяпін, Фёдар Ігнатовіч, Таццяна Еўдакімава, Наталля Канюк, Ігар Лапеха.

hrodna.life.

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмेўлі!

6 лістапада ў Менску ўрачыста адкрылася 3-я лінія метро ад станцыі "Кавальская Слабада" да "Юбілейнай плошчы", у тым ліку станцыя "Плошча Францішка Багушэвіча".

Станцыя метро «Плошча Францішка Багушэвіча» ўвайшла ў лік першых чатырох станцыяў Зялёналужскай лініі Менскага метрапалітэна і мала чым адрозніваецца ад астатніх, аднак з-за яе размішчэння на маленькім пятачку станцыя стала самай кароткай з іх - яе даўжыня складае толькі 140 метраў. Па тарцах платформы на сценах устаноўлены дзве скульптуры, выкананыя ў метале - "Ткацкі станок" работы Аляксея Сарокіна і Віктара Копача памерам 5x6 метраў і "Кніга беларуская" работы Максіма Петруля памерам 6x6 метраў. Абедзве скульптуры нясуць слова заснавальніка новай беларускай літаратуры Францішка Багушэвіча - на першай: "Можа, хто спытае: дзе ж цяпер Беларусь? Там, братцы, яна, дзе наша мова жыве: яна ад Вільні да Мазыра, ад Віцебска за малым не да Чарнігава, дзе Гродна, Менск, Магілёў, Вільня і шмат мястэчкаў і вёсак...", на другой: "Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмेўлі".

Як згадвае Алег Трусаў, калі ў свой час гэтай маленькой плошчы надавалі імя Францішка Багушэвіча, ніхто і блізка не мог прадбачыць такога яе кроку да Беларушчыны.

Паводле СМІ.

У беларускай мовы ёсць толькі Беларусь

Чаму літоўцы змаглі вырашыць моўнае пытанне, а беларусы ўсё топчуцца на месцы, баючыся, каб хаяць рускую мову не пакрыўдзілася на беларускую, калі тая будзе не ў ролі падчарцы, а дачкі ў сваёй маці-Беларусі? Пра гэта разважае доктар філалагічных навук *Лілея Плыгаўка*.

Пытанне любой нацыянальнай мовы як вырашанае, так і спрэчнае ўжо доўгі час. Асабліва яно абвастраеца тады, калі краіна хоча будаваць сваё жыццё самастойна, але іншая краіна, што трymае яе ў сваёй сферы ўплыву, гэтага, зразумела, не хоча.

І вось, каб не выскачыў народ з "братэрскіх абыдмкаў", пачынае мусоліца моўная тэма. Выводзіцца тэза пра міфічныя крыўды, непаразуменні, апраўданні карыстання чужой мовай дзеля нечага таго, што ніхто і не разумее як след.

Ствараеца штучная праблема, якая баламуціць і палохае людзей. Галоўнае - доўга і шмат гаварыць пра яе і знейкім жахлівымі перспектывамі.

Я прыехала ў Літву ў 91-м. Як толькі Літва аднавіла незалежнасць, яна прыняла Закон аб мовах, які ўсталёўваў за літоўскай мовай статус дзяржаўнай.

Што такое дзяржаўная мова? Зразумела, гэта мова этнасу, які даў пачатак пэўнай дзяржаве. І таму толькі на тэрыторыі гэтай дзяржавы яна можа рэалізоўвацца, захоўвацца і развівацца.

Другое. Дзяржаўны статус мовы дазваляе накіроўваць фінансавыя сродкі на яе даследаванне, рэалізацыю і развіццё. Гэта робіцца для таго, каб мова магла паўнавартасна выкарыстоўвацца ва ўсіх сферах жыцця - справаў водстве, заканадаўстве, адукцыі, эканоміцы і г.д.

Памятаю, не ўсе, безумоўна, былі згодныя з tym, што трэба пісаць заявы і лісты па-літоўску. Што трэба здаваць экзамен па літоўскай мове, калі прэтэндуеш на нейкую пасаду.

Але ўсё ж тое, на якой мове звяртацца да свайго народа чыноўніку, кіраўніку ці прэзідэнту, нават і без закона аб мовах не аспрэчвалася. Як не аспрэчваеца, хто для цябе ёсць твае бацькі і твая зямля.

І што ў краіне сёння, праз 30 гадоў? Пры адзінай дзяржаўнай мове кожны размаўляе на той мове, якая для яго зручней у дадзенай сітуацыі ці калектыве. І разам з tym паважае літоўскую мову, бо гэта ёсць мова дзяржавы, дзе ён живе.

Дык чаму літоўцы змаглі вырашыць гэтае пытанне, а беларусы ўсё топчуцца месцы, баючыся, каб хаяць рускую мову не пакрыўдзілася на беларускую, калі тая будзе не ў ролі падчарцы, а дачкі ў сваёй маці-Беларусі?

У рускай мовы ёсць Расія, у літоўскай - Літва... А ў беларускай мовы ёсць толькі Беларусь.

Чаму немцы размаўляюць па-німецку, палякі - па-польsku, французы - па-французску?... І нікога гэта не здзіўляе. Ніхто не патрабуе ад іх, каб яны адмовіліся ад сваёй мовы. Ніхто іх не палохае нацыяналізмам (хаяць вызначэнне гэтага тэрміна станоўчае), не кажа, што яны некага крыўдзяць або прыніжаюць.

Я доўга магу тлумачыць гісторычныя прычыны гэтай з'явы, але - сёння і без майго тлумачэння ёсць шмат даступнай інфармацыі, урэшце свая галава, і можна знайсці адказ на гэтае пытанне.

Як і на пытанне: Чаму прэзідэнты іншых краін з гонарами прамаўляюць на сваёй мове? А беларускія кандыдаты і посткандыдаты ў прэзідэнты, наадварот, ігнаравалі і ігнаруюць мову свайго народа, бо, як неяк прагучала: па-беларуску "беларусы мяне горш зразумеюць".

Тым самым прыніжаючы беларусаў і робячы з іх нейкіх непаўнавартасных людзей, што няздольныя ў наш час полігнізму зразумець мову, якую чулі ад дзядоў і бацькоў і вывучалі ў школе.

І апошніяе. Літва ідзе далей, перастаўши выдаткоўваць свае сілы на відавочнае. А тыя беларусы, якія пераязджаюць сюды жыць, не разважаюць, трэба ці не мне літоўскую мову (як гэта яны робяць у Беларусі), а адразу шукаюць моўныя курсы.

Калі нацыя хоча быць заможнай і самадастатковай, хоча, каб з ёй лічыліся, яна мусіць апекавацца ў першую чаргу СВАЁЙ мовай і культурай, а потым астатнімі. Астатнімі няхай апякуцца іх краіны.

Лілея Плыгаўка.

Адказ нашым заслужаным

На з'ездзе ТБМ у кастрычніку пасля шэрагу нудных дакладаў пра вялікія нашыя дасягненні, калі многія з прысутных у зале пачалі ўжо засынаць, мне прыйшлося выступіць з крытыкай шаноўнага кіраўніцтва нашай арганізацыі. Пасля майго невялікага спічу народ прафілізіўся і распачацца цікавая дыскусія, якая зараз перайшла на старонкі газеты "Наша слова". У № 44 за 4 лістапада выйшлі аж два матэрыялы з крытыкай маёй сціплай асобы. Артыкул "Як Алегу Дзяячкову з Магілёва "з'явіліся новыя лідары"" я каментаваць не буду, бо гэта звычайнай глупства, што мяжуе з хамствам. А вось на артыкуле спадара М.П. Булавацкага спыніцца варта.

Зразумела, што крытыку ніхто не любіць, сказаць па шчырасці, я і сам яе не дужа люблю. Але ж ТБМ лічыцца дэмакратычнай арганізацыяй, па меншай меры, была такой да нядыўнага часу. І крытыкаўца варта і трэба, не зважаючы на рэгаліі і пасады, каб арганізацыя магла нармальна развівацца і існаваць.

Спадар Булавацкі піша, што "не варта кідаць камяні ў людзей, што пражылі значна большы век", маўляў, "зарабляйце свой імідж іншымі сродкамі", г.зн., іншымі словамі, што не трэба крытыкаўца наших "заслужаных" і самога Булавацкага ў тым ліку?! Але ж мой апанент - дэмакрат і апазіцыянер з вялікім стажам, аж з 1978 года, і дзёўна, як ён не разумее, што адным з галоўных прынцыпаў дэмакратыі якраз і з'яўляецца магчымасць выказваць крытычныя заўвагі, не зважаючы ў тым ліку на ўзрост і заслугі. Аднаго такога сонцападобнага "заслужанага" аўтарытарнага кіраўніка з пакалення Булавацкага мы ўсе добра ведаем... Ён таксама заяўляе, што вельмі шмат зрабіў для Беларусі і таму не варта яго крытыкаўца... Але ж ён аўтарытарны кіраўнік, і таму з ім усё зразумела, а спадар Булавацкі лічыць жа сябе дэмакратам?! Так што пакрытыкаўца наша шаноўнае кіраўніцтва (якое, безумоўна, шмат чаго добра гробіць) і самога Булавацкага варта і нават неабходна, каб яно не забранзавела са сваім дасягненнемі і рэгаліямі, як калісці "дарагі Леанід Ільіч".

Такім чынам, спадар Булавацкі дужа палымяня міне хоча давесці пра тое, "дзе тая "традыцыйная" апазіцыя...???" Пра старую і новую апазіцыю, або традыцыйную і нетрадыцыйную, (называецце, як каму зручней), можна доўга разважаць. Але факт застаецца фактам, што сёлета адзінага кандыдата старая апазіцыя вылучыць так і не здолела. Хаяць ў нашай найноўшай гісторыі пазітыўны прыклад ужо маеца, калі ў 2006 годзе быў вылучаны адзіны апазіцыйны кандыдат, прычым беларускамоўны - гэта спадар Алесь Мілінкевіч. Але калі гэта было?! А сядзібіціншых беларускамоўных лідараў так і не зрайшлося постаці, вакол якой варта было б усім аб'яднацца і за якой пайшоў бы народ. Як яскравы прыклад дзеянісці некаторых беларускамоўных арганізацый, якія прэтэндуе на лідарства, можна прыгадаць момант віншавання на з'ездзе ТБМ ад Грамады і БНФ. Гэтыя спадарыня і спадар павіншавалі, засяціліся, пабылі трошкі і... пабеглі. А куды пабеглі? Зразумела, што яны памкнуліся ратаваць Бацькаўшчыну, бо ў бліжэйшыя некалькі гадзін, калі доўжыўся з'езд нашай арганізацыі, Бацькаўшчына без іх дапамогі абысці не здолела бы. А калі разважыць, то хіба не маглі ўжо гэтыя дзве шаноўныя арганізацыі хаяць б раз на тры гады (!) даслаць на пару гадзін свайго прадстаўніка на рэспубліканскі з'езд ТБМ, дзе аблікаркоўваюцца многія істотныя пытанні нацыянальнай культуры і цэлай краіны ўвогуле?! Выслухаць розныя меркаванні, і самім нешта

параіць і падказаць?! Але ў іх, як заўсёды, не было часу! А вось каб іх запрасілі на які семінар, напрыклад, у Вільню ці Варшаву, а пажадана ў Брушэль, то, мяркую, што ад гэтых партый набралася шмат аахвочных кандыдатаў, ды і часу б у іх зрайшлося некалькі дзён і нават тыдзень.

І таму нічога дзіўнага, што на палітычным небасхіле паўсталі новыя імёны, перадусім, гэта Віктар Бабарыка і Святлана Ціханоўская. І вы самі добра ведаеце, што і ў новых лідараў палітычны шлях не ўсыпаны ружкамі-кветкамі... Але яны ўжо шмат чаго здолелі дамагчыся менавіта як палітыкі.

Парада Булавацкага "прыгледзеца да справы" такіх, як я, - вельмі слушная. Я ніколі Булавацкага М.П. публічна не крытыкаў, а крытыку мог сабе дазволіць толькі ў вузкім коле на пасяджэнні гарадской рады. Але паколькі мой апанент захацеў вынесці дыскусію на "шырокі прастор", то так і быць... Я стаў кіраўніком ТБМ г. Магілёва восенню 2005 года. У якім стане я прыняў арганізацыю ад Булавацкага і такіх заслужаных дэмакрататаў, як ён? Калі Міхась Пятровіч забыўся, якой была наша тады гарадская арганізацыя, то няхай перачытае пратакол, які ён пісаў на справаўзՃачна-выбарчай канферэнцыі, і ўзгадае выступы ўдзельнікаў, якія там гучалі. Напрыклад, тады прагучала і прапанава зачыніц гарадскую арганізацыю ў Магілёве, бо дзеянісцю арганізацыі ніхто займацца не хаець. І зараз я не хачу сказаць, што ў нас няма проблем і што ў нас ўсё выдатна. Але наша гарадская Магілёўская арганізацыя далёка не апошняя сярод суполак рэспубліканскага ТБМ, і я вельмі ганаруся нашымі дасягненнімі і нашай грамадой! Па стараюся ў бліжэйшы час перамагчы сваю лянату і напісаць справаўзՃачну-выбарчую аб дзеянісці нашай арганізацыі за апошнія гады для друку ў "Нашым слове". Дзіўна, што Булавацкі не заўважае, або не хоча заўважаць "імідж" ТБМ г. Магілёва. І яшчэ адно. У гэтыя гады мы пасунулі ў нашай арганізацыі заслужаных пенсіянераў і предпенсіянераў, якія "сінечымі пальцамі" ўчастніліся і ўвесі час любілі ўхадзіць у раду, ездзіць на з'езды і засядаць у прэзідіумах: ўсё нам любілі раіць і радзіць са сваімі павучаннямі. Ды і ўвогуле, спадару Булавацкаму варта ўжо даўно ад глабальных пытанняў аналітыкі агульнадзяржаўных праблем нарашце пераходзіць да лакальных, напрыклад, заняцца пытаннямі ўласнай абласной арганізацыі ТБМ, якую ён узначальвае ў апошнія гады. Бо хутка там застанецца толькі сам "ганаровы і заслужаны" Міхась Пятровіч. Так што пара Вам ужо паклапаціца аб сваім уласным іміджы...

Калі Булавацкі і такія, як ён, не здолеюць пераадолець свой старэчы эгаізм, то яны пахаваюць і сябе як грамадскіх дзеячаў, і сваю справу, якой яны аддалі вялікую частку свайго жыцця.

А таму нашаму рэспубліканскому кіраўніцтву яшчэ раз нагадаю, што, на ваша шчасце, я жыву ў Магілёве, а не ў Менску, а так бы даўно вас з вашымі рэгаліямі пасунуў, як я гэта шмат год таму зрабіў з пенсіянерамі ў Магілёве. Калі, спадары, новаабранае кіраўніцтва ТБМ і надалей так будзе кіраваць рэспубліканскай арганізацыяй, то наступны з'езд ТБМ будзе падобны да пасяджэння Палітбюро ЦК КПСС. Чаго вартаў мы і нашы ўсе дасягненні і званні, калі мы не здолеем знайсці і навучыць моладзь, нашых будучых пераемнікаў, будучыню нашай краіны?!

*Алег Дзяячкоў,
намеснік старшыні ТБМ.
Магілёў.
12 лістапада 2020 г.*

Не магу маўчаць!

Такое ўражанне ад артыкула М. Варанца за № 44 "Нашага слова", што ён напісан па заказу рэжыму Лукашэнкі. Не буду пералічваць справы Латушкі, Бабарыкі для народа Беларусі. Чалавек, які чытае, ведае гэта.

А вось абраўца ў бок С. Ціханоўскай - камень у бок самога аўтара.

Гэтая кухарка, спадар Варанец, размаўляе з кіраўнікамі дзяржаўнай, добра валодае ангельскай мовай. На пытанні па-ангельску таксама без запінкі адказвае па-ангельску. А пра гроши - гэта, як быццам, спецызаказ спецслужбаў Расіі.

Тры жанчыны прымусілі паверыць, павялі за сабой, ускалыхнулі нацыянальную годнасць кожнага разумнага

беларуса. Вы, спадар Варанец, дрэнна ведаеце праграмму Святланы Ціханоўскай. Ёй не трэба ўлада, ёй патрэбны празрыстыя выбары без яе.

А вось артыкул В. Сазонава чыталі і плакала. Можа я не маю лагічнага мыслення? Я - жанчына эмаціянальная. Эмоцыі таксама рухаюць жыццём.

Не кожны мужчына адважыцца так зрабіць, як Марыя Калеснікаўа

Лірычны ўспаміны пра добрая часы

4-га лістапада сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў паэтка Святлана Багданкевіч, сябра Сакратарыяту ТБМ імя Ф. Скарыны, падзялілася радкамі лірычнай сямейнай хронікі "Як усё было" з чальцамі клуба "Прамова" на сядзібе ТБМ. Новая кніжачка, аздобленая каліровымі фотаздымкамі, выйшла ў менскім выдавецтве "Бонэм" накладам 200 асобнікаў.

Аўтарка вершаваных радкоў, Святлана Мікалаеўна Багданкевіч, нарадзілася ў 1947 годзе ў вёсцы Рубяжэвічы ў сям'і настаўнікаў. Яе бацька Мікалай Сцяпанавіч быў дырэктаром школы, загадчыкам райана, а маці Яўгенія Рыгораўна - настаўніцай. Бацькі парупіліся, каб дзячынка змоглася ў класе фартэпіана ў музычнай школе. Для гэтага ёй давялося жыць самастойна асобна ад бацькоў, пачынаючы з 12 гадоў. Пра гэтыя абставіны спадарыня Святлана якраз і ўзгадала на сторонках сваёй новай паэтычнай кнігі.

Дзячына была выдатніцай і скончыла з залатым медалём сярэднюю школу № 1 ў 1965 годзе, паступіла вучыцца ў Менскі педагогічны інстытут імя М. Горкага на літаратурна-музычны факультэт. У 1970 годзе пасля яго заканчэння С. Багданкевіч працавала ў Менскай педагогічнай вучэльні (позней - Менскі дзяржаўны педагогічны каледж № 2 імя Максіма Танка) і выкладала музычныя дысцыпліны. У 90-тыя гады каледж набыў статус беларускамоўнай навучальнай установы.

У тая часы Святлана Багданкевіч даводзілася рабіць шмат перакладаў рознай дакументацыі. Па сваім прадмеце яна ўдзельнічала ў складанні музычна-педагагічнага тэрміналагічнага руска-беларускага слоўніка (разам з мужам Валянцінам Карпукцем, дацэнтам кафедры народных інструментатаў БДПУ імя Максіма Танка). З радасцю яна перакладала дзіцячыя песні на родную мову. І рабіла ўсё гэта з вялікім энтузіязмам! Спадарыня Святлана працавала ў Адукацыйнай камісіі ТБМ і некаторы час узнаўчала яе. Нямала парупілася для арганізацыі курсаў па вывучэнні беларускай мовы і па культуре мовы пры ТБМ.

Вершы С. Багданкевіч друкаваліся ў альманахах "Дзень паэзіі" і ў калектывных зборніках клуба "Спадчына" - "Скрыжалі Спадчыны". У 2012 годзе выйшаў зборнік яе вершоў і перакладаў з польскай паэзіі "Напрадвесні". З 2013 года С.М. Багданкевіч з'яўляецца сябрам Саюза беларускіх пісьменнікаў. У апошнія гады спадарыня Святлана па даручэнні Алега Трусава складала "Летапіс ТБМ" з 2009 па 2014 год.

І вось, пражыўшы багатыя на падзеі жыццё, захацелася падзяліцца з сябрамі і роднымі сямейнімі ўспамінамі. Сабраліся разам дзеў сястры, прыехала з Калінінграда Святлана Таццяна і пад псеўданімам Багдан Астравецкі яны стварылі лірычныя паэмы, героямі якіх сталі іх бацькі, блізкія, аднакласнікі.

Бо яны выхоўваліся ў творчай атмасфери, перанялі ад бацькоў цікавасць да літаратуры і манеру апавядання, і навучыліся мысліць рыфмамі. Сваю кнігу сёстры дапоўнілі фотаздымкамі юнацкіх гадоў, а таксама перыяду іхсталасці, прафесійнай і грамадской дзеянісці, сустреч з выдатнымі асобамі.

Не аднойчы завіталі да спадарыні Святланы ў гості паэты, рэдактары і публіцысты: Міхась Скобла, Міхась Шавыркін,

Алесь Гібок-Гібкоўскі, Яўген Гучок і іншыя. Была яна асабіста знаёмая і са Стэфаніяй Станютай. А спадарыні Таццяне даводзілася сустракацца з Васілем Быковым і Рыгорам Барадуліным.

Лірычныя паэмы Святланы Багданкевіч нагадваюць зместам і стылем раман у вершах "Родныя дзеци" Ніла Гілевіча і паэму "Міхасёвы прыгоды" Якуба Коласа.

Спадарыня Святлана - чалавек вельмі таленавіты і празарлівы. Вочы яе пра зрыстыя і ясныя, нібы крышталікі веснавога лёду. Пацеркі, нанізаныя ўласнымі рукамі - у колер вачей. У думках паэтка сумяўляеца з геніямі, якія ніядаўна адышли ад нас. Свае вобразы яна часта атрымлівае з вышыняй. Яна ўдасканальвае майстэрства, адточвае выразы, працуе над перакладамі.

Душэўная вечарына прынесла раздасць і суцяшэнне сябрам ТБМ! Усё атрымалася, як напісана ў раздзеле паэмы "Мінскія падзеі".

*"Чалавек я - сацыяльны,
Клімат ім ствару спрыяльны.
Як пірог мой пачастуюць -
Творчы ўздым яны пачуюць!"*

Былі тут пірагі і яблыкі з лецішча, вершы і жарты, размовы пра каханне, успаміны і пытанні чытчачоў да аўтаркі.

У творчай еднасці прыхільнікі беларускага слова цяжкія часы перажыць значна лягчэй!

Эла Дзвінская,
фота аўтара.

Вандроўка па малой радзіме: Дворышча!

Лідскі край багаты на прыгожыя мясціны. Шмат захавала наша малая радзіма і славутасця: цэркви і касцёлы, старажытныя селішчы і сядзібы, помнікі і мемарыялы часоў Вялікай Айчынай вайны, аб'екты прыроды і арыгінальныя скульптурныя формы. Усяго ў спіс помнікаў гістарычна-культурнай спадчыны ўнесены 47 аб'ектаў.

Падчас "Года малой радзімы" вучні СШ № 11 г. Ліды здзейснілі ўжо не адну вандроўку па родным краі і змаглі пазнаёміцца з шрагамі славутасцяў Лідскага раёна, уражаннямі пра якія не раз дзяліліся з чытчачамі на старонках раёнаў газеты. На гэты раз маршрут, які здзейснілі вучні, быў пракладзены ў аграгарадок Дворышча.

Яшчэ на пад'ездзе да свайго пункта назначэння ўсіх вандроўнікаў уразілі бярозы, якія прыгожа размясціліся ўздоўж трасы. Сваёй урачыстасцю і прыгажосцю яны быццам бы вярнулі нас на некалькі стагоддзяў назад і нагадалі падарожжа па "кацярыненскім тракце". Так, бярозы хоць і не вельмі старыя, ды і наўрад ці сама імператрыца Кацярына II падарожнічала па гэтым дарозе, але ж сама атмасфера і традыцыя высаджваць уздоўж дарогі бярозы пайшла менавіта з тых часоў. І гэта ўражанне аказалася нездарма.

У мінулым Дворышча - гэта мястэчка, якое размясціліся на малай ўнічных берагах ракі Жыжма. Літаральна пры ўездзе ў населены пункт з першых метраў нас сустрэла гісторыя. Яе сляды засталіся ўсюды: на месцы былога капліцы, былога пансага палаца і там, дзе і сёння частковая захаваліся будынкі старадаўняга фальварка (вадзянога млына, крухмальнага завода, карчмы, лядоўні).

Сапраўдным падарункам для вучняў СШ № 11 г. Ліды стала сустрэча з чалавекам, які большую частку свайго жыцця не прастваў пражыў у Дворышчы, а ўнёс вялікі ўклад у развіццё як гэтага населенага пункта Лідскага раёна, так і ўсіго сельгаспрадпрыемства. Віктар Іванавіч Кудла - у мінулым кіраўнік экспериментальнай бызы "Ніва", сёння больш вядомы як лідскі краязнавец, мастак, фермер. Менавіта з яго вусунаў вандроўнікі і даведаліся аб гісторыі мястэчка Дворышча: адкуль пайшла назва, каму належалі гэтыя населены пункт, калі ўзгадваеца ўпершыню ў пісьмовых кропініцах. Як заўважыў Віктар Іванавіч, у лістападзе гэтага года дварышчанцы адзначаць 500-годдзе з дня першага ўспаміну мястэчка. Сядзіба 19 стагоддзя, на жаль, не захавалася. Яна цалкам згарэла ў час Першай сусветнай вайны. Але захаваліся фрагменты будынкаў, сцены якіх з'яўляюцца сведкамі гістарычных падзеяў розных часоў. Нягледзячы на свой немалы ўзрост, аб'екты сядзібнага комплексу не з'яўляюцца аб'ектамі гістарычна-культурнай спадчыны. Больш за ўсё, як мы ўбачылі, пашчасціла вадзяному млыну. Яго аднаўлением вось ужо амаль 10 год займаецца турystычна фірма "Адрас Лета", якая заснавала ў будынку музей з функцыяй сядзібы і рознымі забаўкамі.

Не менш цікавым аўектам для наве-

дзіцяча-юнацкая конна-спартыўная школа (цяпер гэта - аддзяленне коннага спорту Лідскай комплекснай ДЮСШ № 4). Як мы даведаліся, гэта таксама асаблівы гонар нашай малой радзімы. З таго часу, як у 1987 годзе, па ініцыятыве і пры актыўным удзеле кіраўніцтва былога сельгаспрадпрыемства "Ніва", у Дворышчы была адкрыта секцыя коннага спорту, тут было падрыхтавана 5 майстроў спорту па канкуры (пераадоленні перашкод), 8 канандыдатаў у майстры спорту, 13 спартсменаў першага разраду. Але ж самым незвычайнам для дзяўчын і хлопцаў падчас наведвання конна-спартыўнай школы стала прагулка верхам на конях. Усе без боязі змаглі сесіі па чарзе на коней і праехаць верхам.

У цэнтры аграгарадка, калі школы, мы падышлі да скульптурнай кампазіцыі, якая прысвечана землякам, загінуўшым у гады Вялікай Айчынай вайны. Помнік выглядае велична і грандыёзна: з барэльефнымі малюнкамі абліччаў двух воінаў, партызана, дзвюх жанчын і дзіцяці. Хвілінай маўчання мы ўшанавалі памяць загінуўшых за міра на неба над галавой.

Яшчэ адной славутасцю Дворышча з'яўляецца этнографічны пакой "Спадчына" пры сельскай бібліятэцы. Там у выглядзе экспанатаў засяродзілася ўся гісторыя поўноты дварышчанска гарадка.

Рай усім хоць раз зазірнуць у Дворышчу: сучасная прыгажосць і старажытная частка мястэчка бесправаротна зачаруе і прывабіць вас ў гэты аграгарадак.

Наталля Анашкевіч,

Пясняр наднёманскага краю

І для таго я стаў паэтам,
Каб веру ў сэрцах распалиць.
Міхась Васілёк.

Скідзельшчына - самабытны куточак беларускай зямлі з багатай і цікавай гісторыяй. Тут нарадзілася шмат таленавитых людзей. Сярод іх паэт, дзеяч нацыянальна-вызвольнага руху Міхась Васілёк (сапраўдане імя Міхайл Восілавіч Касцевіч).

Міхась Васілёк з кагорты тых паэтаў, хто прайшоў складаны жыццёвый шлях: у дзяцінстве - бежанства за часам Першай сусветнай вайны, здзекі ў паліцэйскіх пастарунках у перыяд панскай Польшчы найперш за тое, што пісаў верши па-беларуску, уцёкі з палону і ўздел у барацьбе супраць фашысцкіх захопнікаў.

Нарадзіўся будучы паэт 14 лістапада 1905 года ў вёсцы Баброўня Гарадзенскага раёна ў сям'і лесніка. Праз усё сваё жыццё і творчасць Міхась Васілёк пранёс непагансную любоў да свайго народа, да яго мовы, культуры, да свайго краю, да бацькоўскай зямлі.

Творчасць паэта была зразумелая і драгая людзям. Простыя верши былі народжаны пакутамі і нядоляй, але ў іх жыве глыбокая ўпэўненасць у тым,

*Што няволя міне,
Прыйдзе і часця пары залата!*

Памятаюць і шануюць свайго земляка на Гарадзеншчыне, ведаюць і любяць яго творчасць. Яго іменем названы вуліцы ў Гарадзені Скідзелі, народны літаратурна-краязнаўчы музей у Скідзельскім сельскагаспадарчым ліцэі. У музеі ў вёсцы Мількаўшчыне ў раздзеле экспазіцыі "Гарадзеншчына літаратурная" размешчаны матэрыялы пра жыццё і творчы шлях паэта.

Пры ўездзе ў вёску Баброўня ў лістападзе 2012 года намаганням мясцових уладаў, калектыва Скідзельскага сельскагаспадарчага ліцэя і мясцовых краязнаўцаў быў устаноўлены памятны камень-валун у гонар земляку - змагароў ў нацыянальнае адраджэнне і паэту Міхась Васільку і яго дзядзькі Макара Краўцова.

З нагоды 115-х угодкаў з днём народзінаў Міхась Васілька сябры Скідзельскай суполкі Таварыства беларускай мовы наведалі яго малую радзіму вёску Баброўню. Адразу ж былі зачараваны незвычайнай прыгажосцю гэтага месца: недалёка восенінскі таемнічы лес, прыгожы і ящэ нават зялёны лужок, а побач - рака Котра, адметная і непаўторная ў любую пару года.

Налюбаваўшыся цудоўнымі краявідамі, мы заняліся добраўпрадаваннем тэрыторый вакол памятнага знака, якія займае даволі вялікую прастору. Спачатку прыбраў высокі травяністы сухастой, пачысцілі цэнтральную дарожку і да ўжо падросных елачак, хвоек, дубкоў і ліпак пасадзілі невялікія каштаны. Саджанцы са свайго гадавальніка прапанаваў былы старшыня Скідзельскага гарсавета Аляксандар Лазовік. За гэта мы яму вельмі ўдзячны.

Да каменя-валуна ўсклалі кветкі і запалілі зінчи. А потым гучалі цудоўныя верши нашага славутага земляка. Асабліва ўразіў ўсіх прысутных аповед Галіны Самойлы - гарадзенскай паэткі, племяніцы Міхась Васілька, якая родам з суседняй вёсکі Бандары. Яе маці, Файна Самойла, была стрыечнай сястрой паэта і падтрымлівала з ім сувязь на працягу жыцця.

На развітанне прайшліся праз усю вёску Баброўня (налічылі 15 дамоў). Не мінулі месца, дзе раней была сядзіба Міхась Васілька. Ад хаты застаўся толькі падmurak, побач растуць магутныя дубы і ліпы, магчыма, пасаджаныя самім паэтом.

Міхась Васілёк пакінуў нам невялікую літаратурную спадчыну. Але яго паэзія, шчырая, палымяная, з'явілася значным унёскам у беларускую літаратуру. Яна знаходзіла і знаходзіць шырокі адгалосак у сэрцах шматлікіх чытачоў і служыць прыкладам самаахвярнага і бескарыснага служэння Айчыне і народу.

Сябры Скідзельскай суполкі ТБМ.

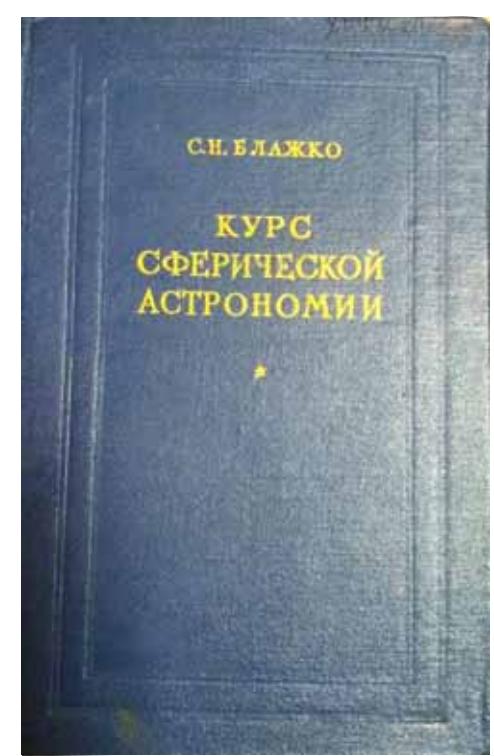
Нядыўна мне пашчасціла пабываць у самым усходнім гарадку нашай краіны Хоцімску. Нягледзячы на тое, што Хоцімск-Радзівілаў - зусім невялікі раённы цэнтр наўрат па маштабах Беларусі, але там маюцца аж два краязнаўчыя музеі. Адзін, раёны краязнаўчы знаходзіцца ў старажытным двухпавярховым дарэвалюцыйным будынку па вуліцы Праletарскай. А другі краязнаўчы музей знайшоў свой прыстанак у сярэдній школе № 1 каля Траецкай царквы. У школьнім музее ёсьць досьці шмат каштоўных экспанатаў: каменныя сякеры, нумізматычная калекцыя, дакументы і прылады сялянскага побыту... Але, бадай, самымі незвычайнімі рарытэтамі з'яўляюцца ўласныя рэчы вядомага навукоўца і даследчыка, нашага земляка Сяргея Мікалаевіча Блажко.

Сяргей Блажко нарадзіўся 5 лістапада 1870 года ў купецкай сям'і. Вучыўся ў Хоцімску ў народнай вучэльні. А затым скончыў Смаленскую гімназію. Працягваў сваю адукацыю ў Маскоўскім універсітэце. Працаўваў асістэнтам і астрономам-назіра-

льнікам Маскоўскай абсерваторыі. Выкладаў курс практичнай астрономіі ў Маскоўскім універсітэце. З 1910 года становіца прыват-дацэнтам кафедры астрономіі і геа-

дэзії пры Маскоўскім універсітэце. А з 1918 года С. Блажко становіца прафесарам Маскоўскага ўніверсітэта і быў прызначаны дырэктарам Маскоўскай абсерваторыі. Сяргей Мікалаевіч вядомы таксама ў навуковым асяроддзі, як выдатны вынаходнік. Ён даследаваў пабудову метэарытаў і першы ў свеце выявіў змены перыяду і формы бліскучы пераменных зорак, якія атрымалі назыву "эффекта Блажко". Таксама распрацаўваў новы метад фатаграфавання малых планет і зрабіў для гэтага некалькі ўласных прыладаў. У 1929 годзе С. Блажко быў абраны член-карэспандэнтам Акадэміі наукаў СССР. Вялікі ўклад Сяргея Мікалаевіча і як педагога. Ім напісаны некалькі падручнікаў, якія і дагэтуль застаюцца актуальнымі: "Курс

практичнай астрономіі", "Курс агульной астрономіі", "Курс сферычнай астрономіі". Да сягненні С. Блажко быў высока ацэнены дзяржавай і ён быў узнагароджаны трохамі ордэнамі Леніна і ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга. Пайшоў з жыцця наш знакаміты зямляк 11 лютага 1956 года і пахаваны ў Маскве на Ваганькаўскіх могілках.

У школьнім музее захаваліся практичныя нататнікі Сяргея Мікалаевіча, падручнікі і саквяж. Нататнікі вельмі цікавы пагартаць. Там вы пабачыце прыгожыя малянкі і загадковыя верши. Нейкім дзівам у Хоцімску на вуліцы Камсамольскай недалёка ад школы захавалася і драўляная хата, дзе калісьці нарадзіўся вядомы астроном. Так што, калі завітаеце ў Хоцімск, то не прамініце школьні краязнаўчы музей.

Алег Дзяячкоў. Магілёў.
Фота. 1. Каля хаты С. Блажко. 2. Фота навукоўца. 3. Падручнік па астрономіі.

Харошы старт у Польшчы

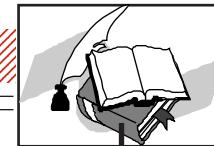

ПОЛЬСКИ ИНСТИТУТ ГНАДЗІНСКАІ СУПРАЦЫ

Мы пропануем індывідуальную праграму і апеку персанальнага ментара:

- практичны курс для адаптацыі ў Польшчу
- экспкурсійная праграма
- знаёмства з польскай гісторыяй, культурай і традыцыямі
- магчымасць працавання ў нашай міні-гасцініцы
- бясплатная падтрымка ў афармленні візаў і віда на жыхарства ў Польшчу

Алег Трусаў прэзентаваў сваё новае выданне ў "Акадэмкнізе"

Як і з чаго ставілі манументальныя будынкі нашыя продкі? Археолаг, гісторык Алег Трусаў прэзентаваў у сталічнай "Акадэмкнізе" сваю новую кнігу - даследаванне, прысвячену эвалюцыі будаўнічых матэрыялаў і канструкцый на працягу XI-XVIII стагоддзяў.

- Калі я пісаў сваю кнігі, я стараўся вярнуць нашу старадаўнюю беларускую тэрміналогію, бо будаўнічыя матэрыялы і тэрміналогія, як неба і зямля адрозніваліся ад расейскіх. Там сёння ўплыў Залатой арды, пра гэта доўга можна расказваць. Дарэчы, цэглу расейцы навучыліся вырабляць, дзякуючы італьянцам, якія будавалі Крэмль у канцы XV стагоддзя. Але, калі нашы майстры ў форму гліну забівалі рукой, то ў Рэспубліцы забівалі ногой.

Мураванае манументальнае будаўніцтва на тэрыторыі Беларусі распачалося ў XI стагоддзі ў візантыйскай традыцыі. Аднак, ужо ў XIV стагоддзі нашы продкі пераймаюць заходнееўрапейскія тэхналогіі і тэрміналогію.

Максім Каўняровіч,
Беларускае Радыё
Рацыя, Менск.

Змітрок Бядуля лёг у родную зямлю

У цяжкую вясену 1941 года Змітрок Бядуля разам са сваёй сям'ёй вымушаны быў накіравацца ў эвакуацыю ў Ташкент. Па ўспамінах відавочцаў, на станцыі Сяміголовы Арол пісьменнік вышаў з цягніка, каб паспрабаваць абмяняць речы на ежу. Неўзабаве прагучай гудок, які авбяшчай ад адпраўленні цягніка. Усе, каб не спазніца, кінуліся да сваіх вагонаў... Пабег і Бядуля, немалады ўжо чалавек. Паспей. Але праз некалькі хвілін яго не стала. Не вытрымала сэрца. Здрылася гэта 3 лістапада. На станцыі Уральск сям'я Бядуля вымушана была сысці з цягніка. Там, ва Уральску (паўночны захад Казахстана), класіка беларускай літаратуры і пахавалі. Пасля вайны сям'я вярнулася ў Менск і на працягу доўгага часу неаднаразова ўздымала пытанне аб вяртанні парэшткаў Змітрака Бядулю на Радзіму. І вось 3 лістапада 2020 года, нарэшце, адбылося ўрачыстае перапахаванне пісьменніка ў роднай зямлі.

Перапахаванне пісьменніка стала магчымым дзякуючы фонду імія Марыі-Магдалены Радзівіл, які вядомы некалькімі паспяхова рэалізаванымі праектамі (адзін з апо-

...

ніх - усталяванне помніка беларускаму пісьменніку Яну Барщчэўскуму ва ўкраінскім горадзе Чуднау).

Менавіта прадстаўнікі фонду згодна з просьбай Яфіма Плаўніка, сына Змітрака Бядулі, узяліся за гэту няпрастую справу, за якую раней браліся многія, але, на жаль, ніхто не змог давесці да лагічнага завяршэння.

Апошнюю грамадскую ініцыятыву падтрымалі розныя ўстановы і арганізацыі беларускія, так і замежныя. Па словам кіраўніка фонду Аляксандра Сапегі, для многіх установаў Казахстана, у якія давялося звяртацца, гэта пытанне было, скажам так, новым. Таму яны ўвесь час перанакіроўвалі прадстаўнікоў фонду то да адной інстанцы, то да іншай. Але,

Пахавалі Змітрака Бядулю на Усходніх могілках.
Паводле "Культуры".

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

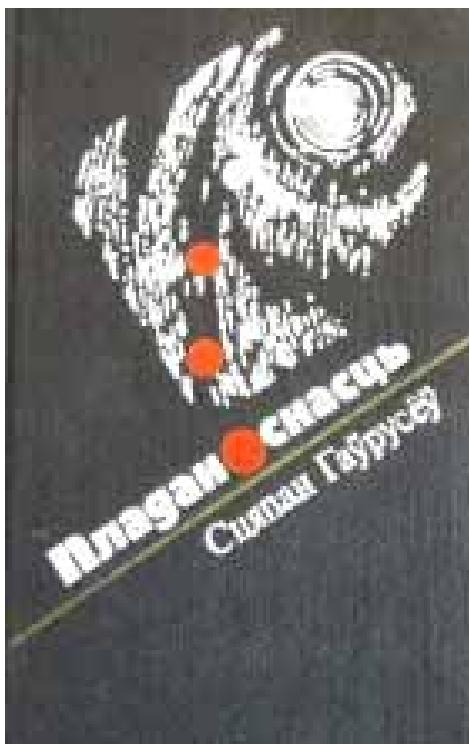
...

...

(Заканчэнне. Пачатак у папярэдніх
нумарах.)

БАЛАДА СЦЯПАНА ГАЎРУСЁВА
(10.05.1931 - 12.03.1988)

Ты вырас пад гарматнымі стваламі,
І мераў час секундай, а не днём,
І вызначаў свой рост не пад сталамі -
Пад расчахлёнай пашчай, пад агнём.

Гады ляцелі, як над полем кулі,
І ты ішоў, і ты жыццё любіў,
Калі ў табе, нібыта пчолы ў вуллях,
Гудзелі вершы і ты мёд іх піў.

І слухалі цябе над полем зоры,
І вецер чуб твой, нібы дым, круціў.
Па лёне, як па беларускім моры,
Ты босы за русалкамі хадзіў.

І для цябе Паэзія краінай
Была, дзе вольна дыхаў ты і жыў.
Ты цалаваў бярозу, як дзяўчыну,
Калі сыходзіў ад сям'і ў дажджы.

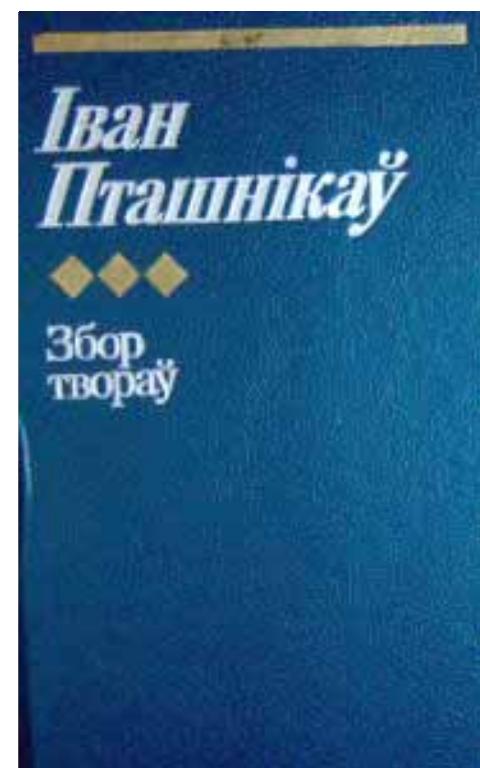
А сёння Тут не бачыш ты нічога.
Сівы, сляпы і ўжо амаль глухі.
І прад табой апошняя дарога,
Як дым цыгаркі і палын сухі.

І верш твой недапісаны
ніколі
Ніхто ўжо не дапіша так, як ты.
І твой радок ляціць над родным полем
Няўлоўны, як пражытыя гады.

3.07.2020 г.

БАЛАДА ІВАНА ПТАШНІКАВА
(7.10.1932 - 28.07.2016)

Рыхтуеш да друку чужое.
Яно, нібы сена сырое.
Ды трэба яго рыхтаваць.
За вонкамі - не сенажаць,
А чорны асфальт, як патэльня.
Цяпер бы паехаць у ельнік
І белых грыбоў пазбіраць,
І крыкнуч: "Абрыдла чытаць!"
І заўтра не выйсці на працу,
І дзень цэлы ў полі бадзяцца,
А потым пісаць і пісаць
Пра вецер, што праз сенажаць
Ляціць і за рэчкай зникне,
Дзе ў лесе каплічка старая...
Якія прыгожыя мары!
Над горадам сонца і хмары.
Рыхтуеш да друку чужое,
Нібыта сваё і жывое.
І хутка табе вольнымі стаць,
Ды толькі не зможаш пісаць.

І будзе папера, як снег,
І будзе табе сніца бег
Аленя па снезе, дзе ты,
Нібыта аленъ малады...
3.07.2020 г.

БАЛАДА ГЕНАДЗЯ РАВІНСКАГА
(15.07.1933 - 25.06.1999)

Вучняў сустракаючы на ганку школьнім,
Кожнаму гаворыш ветла: "Добры дзень!"
На душы святочна, хоць і не спакойна
За дзяцей, якіх сцяжына павядзе
У жыццё дарослае, што заўтра будзе,
Як за святамі заўжды прыходзіць будзень.

Ты - дырэктар школы. Ты не спіш начамі,
І ў цябе збалела сэрца ўжо даўно.
Вечна кнігі, сышкі ў кляксах прад вачамі,
Неба часта бачыш толькі праз вакно,
Дзе за лесам Іслач стронгаю віруе,
Дзе пяе салоўка і туман начуе.

І ты пішаш кнігу пра жыццё, Айчыну,
Для якой жывеш ты, як жылі дзяды.
І не стушыце вецер восенню рабіну,
Што садзіў калісці побач школы ты,
Каб рабіна з небам размаўляла ясным
Па-над Шыкуціямі,
дзе ты быў век шчасным.
27.04.2020 г.

БАЛАДА ІВАНА ЧЫГРЫНАВА
(21.12.1934-5.01.1996)

Зноў чуеща плач перапёлкі,
І ты больш не можаш заснуць.
Як кроў, з неба капаюць зоркі,
Праз нач і праз сэрца лятуць.

Выходзіш на вуліцу. Лета
Туманам паўзе па лугах.
На лаўцы старая газета,
Нібыта падстрэлены птах.

Запаліш цыгарку і кінеш.
Здароўя няма, каб паліць.
Дастанеш пчалу з павутіння
Няхай зноў да кветак ляціць.

Рассыпала плач перапёлка,
І росы, як слёзы яе.
На сэрцы балюча і горка,
І волі табе не стае,

Каб тое рабіць, што жадаеш,
І тое пісаць, што ў душы.
І лета тваё ўжо знікае
І хутка пачнуцца дажджы.

І ведаеш ты, лёс-дарогу
Тваю ўжо цяпер не змяніць.
І нават калі б верыў Богу
Не стаў бы нічога прасіць.

Зацішыўся плач перапёлкі,
Ды толькі табе не заснуць.
Як кроў, з неба капаюць зоркі,
Праз нач і праз сэрца лятуць.

1-2.07.2020 г.

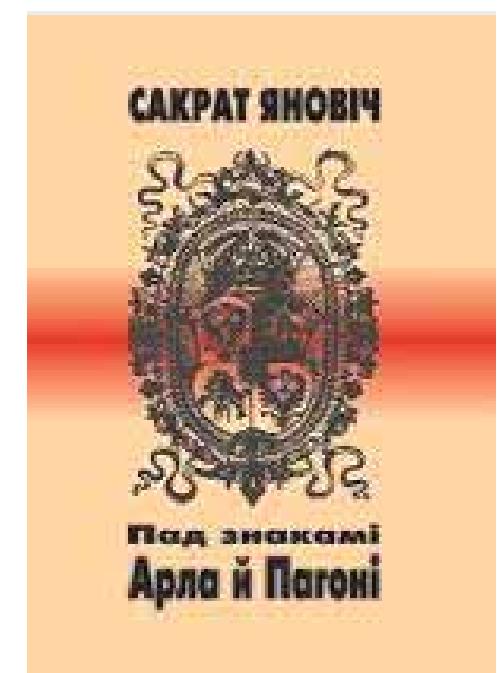
БАЛАДА САКРАТА ЯНОВІЧА
(4.09.1936 - 17.02.2013)

Даўно дарогі ўсе і ўсе сцяжынкі,
Дзе б ты не быў, вядуць дамоў у Крынкі,
У дом бацькоўскі, дзе цяпер - нікога,
Калі не бачыць кніг, не слухаць Бога.

Віктар Шніп

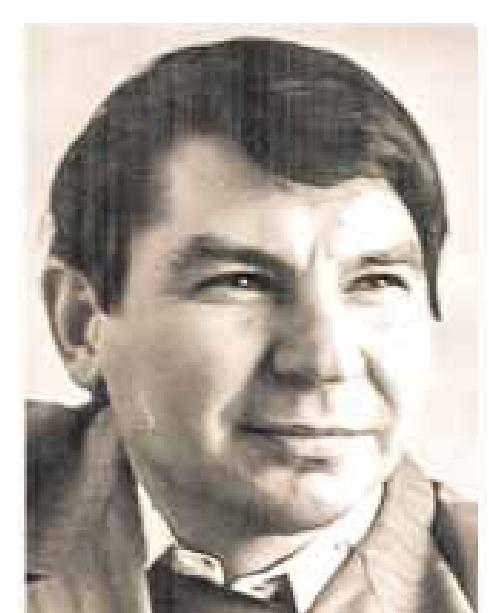
БЕЛАРУСКІ ПАНТЭОН

Балады крыві і любові. Частка II

І ты вярнуўся ў дом і стаў ён вілай
Усім, каго душа твая ўзлюбіла,
Хто беларускай мовы не забыўся
І правільным палякам не зрабіўся.
Ты выдаеш часопіс, пішаш прозу
І на жыццё тутэйшае цвяроза
Глядзіш і прызнаешся, што бывала
Грашы ў ты, ды толькі не зникала
Любоў да беларушчыны, да "Ніўы",
Які ты жыў, з якою быў шчаслівы.
А зараз ты адзін стаіш ля вілы,
Сябры паехаі, каб свет свой мілы
У вершах праслаўляць, чакаць сустрэчы.
Зноў холадна табе і снег на плечы
Ляціць, ляціць і болей не знікае.
І чуеш ты, як хтось цябе гукае
Знаёмым голасам, ледзь пазнаеца.
Ідзеш у снег і дом твой застаецца,
Як востраў, у бялюткім снежным моры.
Куды ідзеш? Нікому не гаворыш.
Але ўсе знаюць - да мяжы тут блізка,
А там, глядзіш, і дойдзеш ты да Мінска.
Ды ўсё ж дарогі ўсе і ўсе сцяжынкі,
Дзе б ты не быў, вядуць дамоў у Крынкі.
14.06.2020 г.

БАЛАДА ХВЕДАРА ЧЭРНІ
(10.06.1939 - 16.03.1983)

"Валожынскі мы!"-гаворыш ты
І хлебам дзелішся і ўсім,
што ёсьць да хлеба.
І землякі ўсе для цябе - браты
І сёстры, а інакш і жыць, ці трэба.

Ты вершы дапрацоўваеш сябрам,
Якім ахвота ў кніжках друкавацца.
Ужо свайго даўно не пішаши сам,
І вочы чистых аркушаў баяцца.

Зноў кропелькай спакуснага віна
У веснім небе свеціць Мілавіца,
Якую бачыш ты штоноч з вакна,
Якой паэту кожнаму дзівіцца.

Сумуе без цябе акардэон,
І Вішнева без музыкі сумуе,
Якой ты жыў, калі быў маладзён,
Якая ў вершах, што стварыў, пульсует.

І ты ўсякаеш ад сябе далей,
Чым поле, дзе цвітуць твае рамонкі.
І неба ўжо не робіцца святлей,
І кветкі, як парваныя старонкі.

8.06.2020 г.

БАЛАДА АНАТОЛЯ СЕРБАНТОВІЧА
(13.05.1941 - 21.03.1970)

"Няма ні тут, ні там, за дымкай,
Няма ў дзвірах, няма ў вакне,
Няма мянэ ў тваіх абдымках,
Няма мянэ, няма мянэ..."

Ты шэпчаш верш, і паміраеш,
І ў гэтым свеце без сябе
Вясну ў пярсцёнак пакідаеш
Дзяўчыне, што жыве ў журбе.

Світання сонечныя ніці
Не асвяляюць твой пакой.
І твой жаўрук ужо ў зеніце
І кнігаўкі галосяць над табой.

Ты дараўаў тым нехарошым,
Што напрасілі запаліць,
І, атрымаўшы пачак грошай,
Цябе нагамі сталі біць.

Ты шэпчаш верш, нібы малітву,
І дыхаць робіцца лягчэй.
Ды востры боль халоднай брытвай
Зноў сэрца, і душу сячэ.

І толькі ўсё ж, пазней, з палёгкай
У сне, што прыйдзе незнарок,
Убачыш, як душа далёка
Да зор ляціць, як матылек...

8.07.2020 г.

Закончылася 2-я частка "Пантэону..." Віктара Шніпа. Але не закончылася беларуская гісторыя. Таму мы чакаем ад спадара Віктара і іншых творцаў яскравых вобразаў нашых герояў старых і новых часоў, вобразаў, якія ёсць эскізамі да аброзаў у Храме Беларусі.

Па дарогах жыцця паэта-брока

Нядыўна, на мерапрыемстве, прысвечаным 10-гадоваму юбілею Дома паэта Валянціна Таўлая ў Лідзе, адзначалася, што супрацоўнікі дома-музея зацікаўленыя і ў экспанатах і матэрыялах, звязаных з жыццём і дзейнасцю паэта-сяброву Валянціна Таўлая, сярод якіх - Пяцрусь Граніт, Васіль Струмень, Герасім Прамен. І сёння, з дапамогай навуковага супрацоўніка Лідскага гісторычна-мастацкага музея, куратора Дома Таўлая Алеся Хітруна, мы спынімся на асобе "паэта-брока" Петруса Граніта, раскажам аб матэрыялах з архіва паэта, не так даўно перададзеных у наш літаратурны музей.

"Гэта вялікая радасць для нас, лідскіх музейшчыкай!"

- У жніўні мінулага года, - расказвае Алеся Хітрун, - я ездзіў у вёску Зачэпічы Дзятлаўскага раёна ў складзе дэлегацыі лідскіх паэтаў на штогадове свята беларускай паэзіі, якое там праводзіцца. Гэтую вёску называюць "гняздом паэтаў", бо з яе выйшлі сябры і паплечнікі Валянціна Таўлая - заходнебеларускія паэты Пяцрусь Граніт, Васіль Струмень, Герасім Прамен. Там я ў час свята і пазнаміўся з унучкай Петруса Граніта - Людмілай Аляксандраўнай Яновіч, даведаўся, што ўсе захоўваеца архіў дзеда. Як аказалася, Людміла Аляксандраўна жыве ў Лідзе, прычым недалёка ад Дома Таўлая, у трывацца пілаварховым інтэрнаце будэрэста. А недалёка ад Зачэпіч - у вёсцы Жукоўшчына - жыве ўнук Граніта, брат Людмілы Яновіч. Пазней Людміла Аляксандраўна прыйшла да мяне ў Дом Таўлая, прынесла папкі з рукапісамі, дакументамі, фотаздымкамі, якія датычацца яе вядомага дзеда. Падобныя архіўныя матэрыялы звычайна перадаюць у абласны або рэспубліканскі музей, і тое, што ўнучка Петруса Граніта згадзілася перадаць іх у наш Дом Таўлая, - вялікая радасць для нас, лідскіх музейшчыкай.

Драўляная хата ў Вільні, цікавая для даследчыкаў

Беларускі паэт і педагог Пяцрусь Граніт (сапраўдны імя і прозвішча - Іван Івашэвіч) нарадзіўся ў 1909 годзе ў вёсцы Зачэпічы Дзятлаўскага раёна (на той час - Беліцкай воласці Лідскага павета) ў сялянскай сям'і. Яму рана давялося выконваць усю цяжкую работу па гаспадарцы, а вучыцца прыходзілася прыхваткамі. "За польскім часам" працаваў брукаром на сваёй малой радзіме. Яго нават называлі "паэт-брок". Дарэчы, у Зачэпічах да сённяшняга дня захаваўся брук, некалі пакладзены ягонымі рукамі.

Ва ўмовах Заходняй Беларусі Пяцрусь Граніт даволі рана ўключыўся ў падпольную дзейнасць, наведваў сходы Беларускай сялянска-рабочай грамады. Пад уплывам вызвольнага руху пачаў пісаць вершы. У 1930 годзе ўступіў у рады Камуністычнай партыі Заходняй Беларусі. У снежні 1933 года прымаў удзел у нелегальным з'ездзе беларускіх пісьменнікаў у Вільні. Сярод архіўных матэрыялаў, перададзеных унучкай Петрусу Граніта ў Дом Таўлая, ёсць успаміны самага паэта аб tym з'ездзе, якія змешчаны ў кнізе Уладзіміра Калесніка "Зорны спеў" (1975).

Паводле ўспамінаў, на з'ездзе прысутнічала больш за дзесяць чалавек, праходзіў ён у драўлянай хаце на два канцы. Эта была хата Любы Асаевіч, будучай жонкі паэта Максіма Танка. Паэту запомнілася, што на сценах у той хаце было шмат фатаграфій і сярод іх - абрэз з выявай нейкай святой, якую Граніт спачатку прыняў за фатаграфію вельмі прыгожай паненкі і павяскому зауважыў камусыці з прысутных: "О, брат, глядзі ты, як гэтая во вырыхтавалася!" Гэтая фраза ўсіх рассмішыла. Запомніўся таксама круглы стол, на ім - бутэлька гарэлкі, чаркі, талеркі (для канспірацыі). На гэтым з'ездзе Пяцрусь Граніт упершыню сустрэўся з Валянцінам Таўлаем. Першае ўражанне яго аб Таўлаі: танклявы, падобны на хлопчыка (а Таўла ў тады было дзесяцінаццаць гадоў), але гаварыў па-даросламу разважліва, часта ўстаўляў у сваё выступленне цытаты з Маякоўскага. Тады Граніт яшчэ не ведаў, што гэта выступае Таўлай.

- Дарэчы, што датычыцца гэтай драўлянай хаты, дзе праходзіў нелегальны з'езд, - адзначае Алеся Хітрун. - Ёсць меркаванне, што менавіта ў гэтай хаце пазней, у гады нямецкай акупации, жыла яўрэйка Кіра Брант - першая жонка Ва-

Дому Таўлая - 10 гадоў

лянціна Таўлая. Яна жыла тут, па вуліцы Букавай, у цешчы Максіма Танка (аб гэтым Танк пісаў у сваім дзённіку за 1944 год) пад іншым прозвішчам і з падробленым пашпартам, хаваючыся ад немцаў. Гаспадыня хаты ўратавала Кіру ад смерці ў Віленскім гета, ілгала немцам, што гэта яе пазашлюбная дачка. Далейшая гісторыя Кіры, пасляваенная, невядомая, і мне, як даследчыку, хацелася б хоць трохі запоўніць гэтыя прабелы.

Быў у яго і псеўданім *Мацей Гвозд*

Але вернемся да біяграфіі Петруся Граніта. У 30-я гады за рэвалюцыйную дзейнасць паэта-брока, як і Валянцін Таўлай, неаднаразова арыштоўваўся польскімі ўладамі, зведаў катаванні ў дэфензіве. У друку ўпершыню выступіў у 1933 годзе з вершам, надрукаваным у падпольнай "Беларускай газеце". Яшчэ адзін яго літаратурны псеўданім - *Мацей Гвозд*.

- Між іншым, даследуючы архіўную папку паэта, перададзеную Людмілай Яновіч, - гаворыць Алеся Хітрун, - я знайшоў у стосе рукапісаў аркуш, на якім алоўкам занаватаны верш пад гэтым жа псеўданімам. Гэта пакуль адзіны твор з такім подпісам, які патрапіў з асабістага архіва зачэпіцкага паэта. Но, як вядома, Іван Івашэвіч часцей выкарыстоўваў псеўданім *Пяцрусь Граніт*.

А яшчэ Алеся адзначыў, што пры "Беларускай газеце" - неафіцыйным друкаваным органе КПЗБ - выйшаў першы нумар літаратурна-мастацкага часопіса "Літаратурная старонка". Аднак першы нумар быў канфіскаваны польскімі ўладамі, а выпуск часопіса быў забаронены. Усё ж выдаўцы, ведаючы прамагчы масьць канфіскацыі, частку накладу скавалі, і таму яна пазбегла знішчэння. Да падрыхтоўкі першага нумара часопіса "Літаратурная старонка" меў дачыненне Валянцін Таўлай, які, між іншым, быў і арганізатаром першай канферэнцыі пісьменнікаў Заходняй Беларусі. У архіве Дома Таўлая ёсць копія гэтага нумара.

- Але больш важным адкрыццём для мяне стала тое, - працягвае Алеся Хітрун, - што я знайшоў у стосе папер Петруся Граніта арыгінал "Дэкларацыі групы паэтаў да ўсіх пісьменнікаў Заходняй Беларусі" за подпісамі заходнебеларускіх пісьменнікаў, якія потым за яе падпісанне былі арыштаваны і пакараны турэмным зняволеннем. Гэты дакумент быў змешчаны ў "Літаратурнай старонцы".

У сваіх вершах 30-х гадоў Пяцрусь Граніт выступаў супраць нацыянальнага прыгнёту ў Заходняй Беларусі, адлюстроўваў мары сялян, заклікаў заходнебеларускіх рабочых і сялян да ўз'яднання з БССР. У 1939 годзе падрыхтаваў да друку сваю першую кнігу пазней "Над хвалімі Нёмана", але кніга ў связі з вайной так і не выйшла.

Сустрэча з Купалам у лідской сталоўцы

Пасля ўз'яднання Заходняй Беларусі з БССР Пяцрусь Граніт амаль два гады працаваў старшинёй Беліцкага сельсавета. У сакавіку 1940 года прысутнічаў на сустрэчы з Янкам Купалам у Лідзе (як вядома, Купала тады выбіраўся ў дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР па Лідскай-Слабадскай выбарчай акрузе). Тады ж ён сустрэўся з песняром Беларусі ў неафіцыйнай абстаноўцы, аб чым праз шмат гадоў, у 1964 годзе, расказаў вядомому літаратуразнаўцу Уладзіміру Калесніку. Апошні гэты аповед запісаў, ён увайшоў у кнігу "Зорны спеў", экзэмпляр якой ёсць у Доме Таўлая.

(Заканчэнне на стр. 8.)

(Заканчэнне. Пачатак на ст. 7.)

Кароткі змест яго наступны. Пятрусь Граніт разам з Валянцінам Таўлаем і Анатолем Іверсам пайшлі праведаць Купалу ў сталовую "Амерыканка", што знаходзілася на рагу вуліц Савецкай і Ленінскай. Купала сустрэў іх ветліва, запрасіў разам паабедаць, заказаў абед з чатырох страў з чаркай і півам. Маладыя паэты памкнуліся плаціць, але Купала іх прыпыніў: "Хлопцы, у мяне, можа быць, больш грошай". Усе троє тут жа, у сталоўцы, атрымалі ад народнага паэта падарункі на памяць. Петрусу Граніту дасталіся кнігі Купалы "Выбраныя паэмы" і асобнае выданне "Над ракой Арэсай". Чытаў Граніт Купалу і адзін са сваіх вершаў. Пясняр Беларусі запрасіў яго да сябе ў Менск, сказаў: "Там параймся і наконт зборніка". Купала зрабіў уражанне вельмі свойскага, душэўнага чалавека, з якім не

адчуваеш розніцы ва ўзросце. "Падумаць толькі! - успамінаў Пятрусь Граніт. - Гэта ж народны паэт, а гаворыць, як бы быў сам вясковым простым чалавекам".

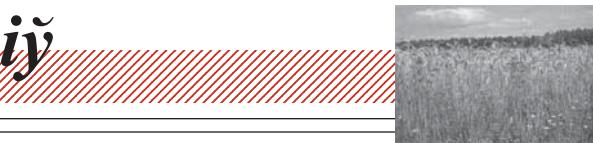
На думку Алея Хітруна, рукапісы і машинапісы 30-х гадоў, якія перадала Людміла Яновіч, магчыма, бачыў сам Купала і, верагодна, трymаў іх у руках. Але адназначна чуў верши з гэтых рукапісаў з вуснаў Граніта.

Заядлы грыбнік, рыбак, які любіў прыроду і дзяцей

Падчас Вялікай Айчыннай вайны Пятрусь Граніт быў сувязным партызанскаі брыгады "Барацьба" на Гарадзеншчыне, выступаў з вершамі ў партызанскаім друку. Верши яго таго часу адлюстроўваюць няяніць да фашистыкі акупантам. Пасля вайны завочна скончыў Наваградскае педагогічнае вучылішча, працаўнік настаўнікам, загадчыкам пачатковай школы ў родных Зачэпічах.

Не раз сустракаўся з Гранітам лідскі паэт Уладзімір Васько, калі працаўнікі на дзяяліцтве разам з ім быў у Менску ў гасцях у Максіма Танка (гэтыя сустрэчы апісаны ў аўтабіографічнай кнізе Уладзіміра Гаўрылавіча "Зігзагі лёсу").

"У вёсцы Зачэпічы, што на Дзяяліцтве, - пісаў Уладзімір Васько, - жыў Пятрусь Граніт (Іван Пятровіч Івашэвіч), саматужны паэт, як называў яго Уладзімір Калеснік. Ён працаўнік дырэктарам

№ 46 (1509) 18 ЛІСТАПАДА 2020 г.

Дому Таўлая - 10 гадоў

Па дорогах жыцця паэта-брока

пачатковай школы і часта прыязджая ў Дзяяліцтва. Не прамінаў рэдакцыі. Прыйноўскі кожны раз лісткі з вучнёўскага шытка альбо цэлы вучнёўскі шытак з вершамі. Хацеў, каб я абавязкова прачытаў іх пры ім, што я і рабіў. Верши паэта друкаваліся больш-менш рэгулярна. Іншы раз рукапісы правіліся. Ён на гэта даваў згоду. Кожны раз, разітваючыся, Іван Пятровіч запрашаў у гості... Сам Івашэвіч - заядлы грыбнік, рыбак. Жывучы пры лесе, ён добра ведаў у ім усе сцяжынкі, дарогі, пароды дрэў, назвы птушак, звярок, кветак, улогуле раслін. Усё гэта знайшло адлюстрраванне ў яго творах, у якіх адчуваеца

дамі. У рукапісах сустракаеца шмат вершаў-прывесак, вершаў для дзяцей (апошняя адносяцца да перыяду працы паэта ў пачатковай школе). Вядома, што Граніт як паэт рэгулярна друкаваўся ў дзяяліцтвенай газеце "Перамога", дзясяткі яго вершаў "раскіданыя" па розных беларускіх выданнях. Незадоўга да смерці паэта выйшаў зборнік яго вершаў для дзяцей "Сцяжынка" (з рукапісай вядомая чарнавая назва гэтага зборніка - "Па дорогах жыцця"). Прыгожа ілюстраваная кнішка "Сцяжынка" (а дакладней, яе частка) таксама перададзена Людмілай Аляксандраўнай Яновіч у Дом Таўлая. У гэтай кніжцы ёсць верш "Верабейчык", прысвечаны менавіта ўнучцы паэта. Дарэчы, слонімскі паэт, краязнавец і літаратуразнавец Сяргей Чыгрын паабяцаў перадаць Дому Таўлая поўны асобнік зборніка "Сцяжынка".

А вось сам верш "Верабейчык":

Верабейчык - ціў, ціў, ціў!
Пад страхой гняздзечка зві.
Рада Люда, рад і я,
Што займелі вераб'я.

Скача ён, як па драбінках,
Па танюсеньких галінках.
І спявае: - Чык-чырык -
У гняздзе я жыць прывык.

І казаў яшчэ ён Людзе,
Што ў гняздзе яечка будзе.
Люда кожны дзень і я
Даглядалі вераб'я.

сапраўдная чалавечая любоў да прыроды і дзяцей".

Памёр Пятрусь Граніт у 1980 годзе, пахаваны на могілках паблізу роднай вёскі.

У кніжцы паэта для дзяцей ёсць і верш, прысвечаны ўнучцы

Што перадала Дому Таўлая ўнучка Петруса Граніта? Па-першое, рукапісы і машинапісы яго вершаў, самыя рannія з якіх пазначаны

1933-1934 га-

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Эдуард Акулін, Алена Анісім, Алеся Аўласевіч, Юрась Бабіч, Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслав Суднік, Людвіка Таўгень, Алег Трусаў, Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://nslowa.by/>
<http://pawet.net/> <http://kamunikat.org/>
<http://tbm-mova.by/> <http://belkiosk.by/>

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі.

Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
231300, г. Ліда, вул. Ленінскай, 23.

Выдавец: Установа інфармаціі "Выдавецкі дом ТБМ".
Газета падпісана да друку 16.11.2020 г. у 17:00. Замова № 2482.

Аб'ём 2 друкаваныя аркүшы. Наклад 1200 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 2,65 руб., 3 мес.- 7,95 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.

Да канца жыцця заставаўся простым селянінам

Што яшчэ можна адзначыць з перададзеных дому-музею матэрыялаў, якія датычыліся Петруса Граніта? Напрыклад, пісьмо паэту ад Уладзіміра Калесніка, у якім літаратуразнавец паведамляе, што напісаў артыкул "Зачэпічы - гняздо паэта" у часопісе "Помнікі архітэктуры і гісторыі Беларусі", пісьмо ад рэдактара Гарадзенскага абласнога радыё Аляксея Дземідовіча, граматы, у тым ліку ад дзяяліцтвенай газеты "Перамога", ад лідскай раённай газеты "Сцяг працы", ад Лідскага раённага аддзела народнай адукацыі, выпіску з акта аб шлюбе з аднавяской Ганнай Тананушкай, датаваную 16 ліпеня 1933 года, ваенныя білеты, калі дзвяцаці фотаздымкаў, праз якія раскрываеца асона паэта-селяніна, які і будучы дырэктаром школы заставаўся ў першую чаргу простым селянінам, адкрытым для аднавяскойцаі і блізкім ім па духу...

- У 2016 годзе ў Зачэпічах быў устаноўлены памятны валун у гонар трох паэтаў, - гаворыць у заканчэнне нашай сустрэчы Алея Хітрун, - а ў 2017-м у Зачэпічах з'явілася вуліца Петруса Граніта. На гэтай вуліцы знаходзіцца дом, дзе ён жыў (зараз у гэтым доме ніхто не жыве), і, магчыма, там таксама захавалася штосьці з архіва паэта, што можа ў перспектыве папоўніць наш Дом Таўлая.

Аляксей КРУПОВІЧ.

Заснавальнік:
ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб регістрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармаціі Рэспублікі Беларусь.

Адрес рэдакцыі:
231293, Лідскі р-н, в. Даўліна.

Адрес для паштовых адправлений:
231282, г. Ліда-2, п/с 7.
E-mail: naszaslowa@tut.by